DOI: [10.32702/2307-2156-2018.12.23](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.12.23)

УДК: 351

*Д. С. Мартишин,
к. н. з богосл., завідувач кафедри українознавства, православ'я та теології,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ*

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ЦЕРКВИ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

*D. S. Martyshyn
candidate sciences in theology, head of the Department of Ukrainian Studies,
Orthodoxy and Theology, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv*

SOCIAL SERVICE OF THE CHURCH IN THE CONTEXT OF STATE FORMATION

У статті автор приділяє основну увагу соціальному служінню церкви в контексті державотворення. Розглянуто сутність соціального служіння християнських церков та характерні риси богословської думки церкви у питаннях взаємовідносин церкви, держави та суспільства, а також головні аспекти формування процесів державотворення на підставі усталених релігійних цінностей.

Автор наголошує, що війна, економічна криза, всеохоплююча корупція, невдалі соціальні реформи, бідність та нескінченні політичні трансформації українського суспільства обумовили низку соціальних проблем та грізних викликів перед християнськими церквами в Україні. Розвиток соціальної думки релігійних організацій, пошук духовних сенсів розвитку суспільства, ефективна соціальна робота, духовно-моральне оздоровлення соціуму є найважливішими, ключовими напрямками українського державотворення в умовах процесів глобалізації.

На порозі XXI століття різко зріс науковий та суспільний інтерес до соціального вчення церкви та соціальної думки християнства. Не лише богослови, священнослужителі та парафіяни православних храмів почали цікавитися проблематикою соціального життя людини та сучасного суспільства, але й світські спеціалісти, вчені: державні управлінці, політологи, філософи, психологи, соціологи та правознавці звернулися до основ соціального служіння церков у контексті державотворення. Богословські знання християнства та теорії духовного життя інтенсивно впроваджуються в сучасну світську науку та в життя українського суспільства, мотивуючи сучасну людину і тим самим формуючи контури українського державотворення. В свою чергу змінення в житті суспільства стимулюють процеси становлення, розвитку соціального служіння церкви.

У статті досліджено роль християнських церков у формування складних процесів державотворення. Автором зроблено висновок, що нагальним завданням української науки є запровадження нової моделі синтезу науки та релігії. Однією з важливих проблем державного управління, вважає автор, є відсутність конструктивного діалогу світських та церковних науковців, недосконалість нової концепції наукового пізнання світу, яка б сприймала релігійні цінності буття людства, окреслювала ціннісні межі сучасного

політичного й державного простору та згуртовувала український народ на творчу розбудову демократії та модернізованого суспільства.

The author focuses in this article on the social service of the church in the context of state formation. The essence of the social service of the Christian churches and the characteristic features of the theological thought of the church in matters of relations between the Church, state and society, as well as the main aspects of the formation of processes of state building on the basis of established religious values are considered.

The author stresses that the war, the economic crisis, comprehensive corruption, unsuccessful social reforms, poverty and endless political transformations of Ukrainian society have caused a number of social problems and terrible challenges to Christian churches in Ukraine. The development of the social thought of religious organizations, the search for the spiritual senses of development of society, effective social work, spiritual and moral improvement of society are the most important key directions of Ukrainian state building in the conditions of globalization processes.

At the dawn of the 21st century scientific and social interest has sharply increased towards the social doctrine of the Church and the social thought of Christianity. Not only theologians, clerics and parishioners of the Orthodox churches began to become interested in the problems of social life of man and modern society, but secular specialists, scientists: government officials, political scientists, philosophers, psychologists, sociologists and lawyers turned to the foundations of the social service of churches in the context of state building. Theological knowledge of Christianity and the theory of spiritual life is intensively introduced into contemporary secular science and the life of Ukrainian society, motivating a modern person and thus forming the contours of Ukrainian state formation. In turn, changes in the life of society stimulate the processes of formation, development of social service of the church.

The article examines the role of Christian churches in the formation of complex processes of state-building. The author concludes that the urgent task of Ukrainian science is the introduction of a new model of the synthesis of science and religion. According to the author, one of the important problems of public administration is the lack of a constructive dialogue between secular and church scholars, the imperfection of the new concept of scientific knowledge of the world that would perceive the religious values of the existence of mankind, outline the value borders of modern political and state space, and unite the Ukrainian people to creative development of democracy and modernized society.

Ключові слова: держава; християнство; церква; соціальне служіння; державотворення; наука; філософія; політика; етика; мораль; духовність; релігійні цінності; історія; взаємовідносини; діалог; синтез.

Key words: state; christianity; church; social service; state formation; science; philosophy; politics; ethics; morals; spirituality; religious values; history; relations; dialogue; synthesis.

Постановка проблеми. З основ релігієзнавства, церковної історії, філософії релігії відомо, що найбільш потужним механізмом суспільно-політичних перетворень, джерелом творчої енергії розбудови соціуму є релігія. Духовні цінності, духовність, віра, мораль, милосердя, доброчесність, соціальне служіння ближньому є важливими рисами стабільного соціального розвитку соціального організму. Релігія має три вектори розвитку суспільства: богословське осмислення існування людини у світі; усвідомлення духовної місії народу, нації, держави, цивілізації; чітке есхатологічне прогнозування нового духовного шляху церкви (релігійної громади), держави, суспільства. За такої важливої ролі релігії у суспільстві необхідно замислитися про духовне майбутнє України.

Незважаючи на те, що соціальне служіння церкви є одним з найважливіших завдань священної місії християнства у світі, реалізація соціальної стратегії Православної Церкви України нерідко реалізується за «залишковим принципом». Таке нерозуміння духовної, богословської сутності та життєвої необхідності соціального служіння церкви відбувається внаслідок невірної оцінки священством, мирянами (парафіянами) пріоритетів у формуванні місії, місіонерства, катехізації, або відсутності необхідних коштів на формування

соціальної політики церкви. В свою чергу, з точки зору державного управління, найвагомішим завданням соціальної політики української держави є діяльність саме із соціального захисту усіх верств населення, вироблення стратегії конструктивної взаємодії держави та церкви у сфері соціальної роботи. Одним із найважливіших напрямів діяльності держави є стимулювання діалогу державних інституцій та релігійних організацій [4, с. 63–71].

На нашу думку, очікування сучасної віруючої людини пов'язані з діалогом української держави та релігійних організацій, а в найбільш глобальному контексті — про місце християнства у майбутньому світі. Адже державне управління має обрати подальшу стратегію державотворення, яка б уникала зіткнення західних та східних християнських конфесій (греко-католицької церкви і православ'я), релігійної ворожнечі між УПЦ КП, УАПЦ та УПЦ і намагання однієї частини України асимілювати іншу.

Україна потребує конструктивного діалогу різних конфесій, згуртування навколо спільних духовних цінностей, пошук нових моделей розбудови держави й громадянського суспільства. Саме соціальне християнське служіння ближньому, розвинута соціальна робота релігійних громад здатні об'єднати християнські конфесії на фундаменті милосердя, благодійництва, церковної комунікації. Мова йде про роль соціального служіння церкви у зміцненні цілісності держави та проведенні всебічної модернізації країни із збереженням релігійної самобутності й унікальності усіх конфесій [4, с. 90–100].

Вочевидь, що сучасна людина живе в епоху повномасштабної політичної кризи українського суспільства. Позитивом цього може бути хіба що розуміння християнином тієї істини, що в кризові періоди життя людства церква по-новому осмислює власне служіння та свою місію в сучасному світі. Саме тому соціальне служіння християнських церков набуває останнім часом, в епоху соціально-економічних зрушень, що відбуваються в українському суспільстві, особливої значущості. В умовах кардинального перетворення сучасного життя необхідна цілісна система соціального служіння християнської церкви у контексті державотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою розробкою проблем взаємодії держави та церкви у соціальній сфері займалися як зарубіжні (М. Вебер, Р. Нібур, Н. Райт, А. Сторкі, Т. Бремер, Г. Кюнг, Д. Карсон та ін.), так і вітчизняні дослідники (К. Говорун, В. Бедь, М. Мариневич, П. Толочко, В. Лубський, П. Яроцький, А. Колодний, В. Бондаренко, Л. Филипович, Ю. Чорноморець, В. Єленський, А. Деркач, В. Кириленко, О. Саган, О. Шуба, М. Пірен, М. Палінчак, В. Бебик, В. Петренко, М. Черенков, А. Зінченко, Ю. Кальниш, С. Плохій, О. Субтельний, В. Ульяновський, М. Кудряков, І. Ісиченко, О. Драбинко, І. Мацелюх, С. Головін).

Аналіз проведених досліджень засвідчує, що актуальними працями у сфері соціальної роботи та соціальної політики є роботи видатних українських вчених: А. Капської, М. Алфьорова, І. Зверевої, Г. Лактіонової, О. Безпалько, В. Шахрай, І. Бідзюри, Н. Грабовенко, В. Верещак. У галузі державного управління В. Алексєєва, В. Куйбіди, І. Розпутенка, О. Якименка, Ю. Сурміна, Є. Романенка, О. Радченка, В. Пасічника, Г. Дмитренка, І. Чаплай, З. Гбур, А. Валуха та інших.

Однак потребує глибшого дослідження механізм державного управління взаємодії держави та церкви у сфері соціальної роботи. Серед важливих наукових проблем діалогу держави та релігійних організацій у процесі державотворення є відсутність науково обґрунтованої концепції взаємодії та механізму її реалізації в умовах глобалізації [11, с. 248]. Сучасні реалії церковного й суспільно-політичного життя України переконливо свідчать, що стабільність розвитку держави та суспільства в значній мірі залежать від сформованості діалогу різних релігійних конфесій та напрямів їхньої комунікації у соціальній сфері [7, с. 36].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вирішення науково-теоретичного завдання, що полягає в розкритті основних напрямів взаємодії церкви та держави у соціальній роботі, соціальній політиці в контексті процесів державотворення.

Мета дослідження зумовила постановку і розв'язання таких завдань:

- систематизувати предметне поле дослідження, визначити основні категорії та теоретичні поняття, що застосовуються в процесі аналізу соціального служіння церкви та соціальної політики держави;
- розглянути сучасні теоретичні засади соціального служіння Православної Церкви України;
- в контексті державного управління показати взаємозв'язок соціального служіння Православної Церкви України з релігійними, політичними, економічними й соціальними змінами у житті країни;
- намітити шляхи вирішення проблем в реалізації окремих напрямів соціальної політики держави та церкви.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що підготовка духовними школами пастирів та одночасно висококваліфікованих спеціалістів у галузі державного управління, соціальної роботи є найважливішим завданням духовної освіти Православної Церкви в Україні [1; 2].

На сьогодні специфіка діалогу держави та церкви у галузі соціальної роботи визначається переоцінкою цінностей, новим досвідом виховання молоді, новою структурою соціально-економічних стосунків, а також істотним зміненням характеру соціального пізнання світу. Все вищеперелічене є новим соціальним замовленням, яке диктується не лише вимогами сучасного українського суспільства, але й новими реаліями життя самої церкви в умовах процесів глобалізації [3, с. 251].

В той же самий час глобальні проблеми людства, кризи та виклики сучасності створюють атмосферу для розвитку творчої особистості кожної людини, й науковця, в тому числі. Нові умови життя,

нова ситуація потребують у духовних школах якісного духовного підготування майбутнього пастиря, здатного, зберігаючи вірність віровченню Православної Церкви, швидко реагувати на зрушення в соціальній ситуації. Церква та сучасний світ потребують від пастиря та богослова не лише різнобічних богословських знань, практичних знань у здійсненні богослужіння, але й уміння творчо мислити, творчо організовувати життя церковної парафії, забезпечуючи на високому рівні християнської антропології та соціальної думки Церкви соціальний розвиток особистості, а відтак реально приймати участь у процесі державотворення.

Зазначимо, що духовною та соціальною діяльністю церкви охоплені всі вікові категорії населення. Служіння церкви здійснюється в різних сферах життя сучасної людини, тому воно передбачає взаємодію держави, церкви та суспільства. Християнські інтереси торкаються всіх рівнів та форм життєдіяльності людини в різних соціумах, культурах, регіонах та національних умовах. Церква працює з різними соціальними, віковими, статевими, регіональними та етнічними групами, з окремими особами, які потребують соціальної допомоги та захисту.

Церква бере участь у процесі соціалізації дітей, підлітків та дорослих, пенсіонерів, надає допомогу родині та іншим категоріям проблемних груп. Варто відзначити, що нерідко священнослужитель на церковній парафії відіграє роль посередника між церквою та народом Божим, дітьми та дорослими, особистістю, державою та суспільством. Завдання священника в соціальному служінні полягає в тому, щоб допомогти людині (парафіянину) зорієнтуватися в сучасних духовних, економічних, політичних та соціальних умовах життя [10, с. 5-6].

Водночас треба зважити на ту обставину, що і в сучасній науці встає незайве питання: «В чому суть соціального служіння церкви?» Найважливіший момент у соціальному служінні церкви базується на християнській любові. Соціальне служіння церкви починається з любові до Бога, ближнього, до всього, що пов'язане з реалізацією повноти буття людини, духовним зростанням та досконалістю особистості.

Відомо, що соціальне служіння церкви виникло з народженням самого християнства. З точки зору християнської теології, соціальна діяльність є невід'ємним елементом життя церкви. Завдання соціального служіння — практична допомога людям у несенні їхнього життєвого хреста поза залежністю від їхнього ставлення до віри — підкорена головній меті душ пастирства — спасінню людини. Інше завдання — активна участь у добрих справах, спрямованих на покращення духовно-морального та матеріального стану довколишнього світу (процеси державотворення, економіка, наука, освіта, виховання, творчість, мистецтво).

Священна місія церкви полягає не в притягненні та прив'язуванні до себе людей, а в її виході до світу, перебуванні разом із людьми в державі, родині, соціумі [8, с. 649]. Найважливішою перешкодою у становленні справді ефективної соціальної роботи церкви на загальнодержавному рівні є не лише фінансові труднощі, економічні кризи й політичні негаразди, брак освічених професійних спеціалістів, а також і відсутність належного соціально-психологічного клімату на парафіях, справжньої жертвової відданості, християнської любові, живої комунікації, взаємоповаги. Це той дух соборності, любові, прощення, милосердя, про який писали і який закликали плекати у своїх серцях святі отці церкви, видатні богослови християнства та релігійні мислителі світу [1].

Принциповим є те, що церква, як форма організації суспільства, має консолідувати українське суспільство, вирішувати наявні в ньому національні, соціальні, політичні й культурні суперечності, долати кризові ситуації, дбати про духовне здоров'я нації [5, 8]. У термінах теології це, головним чином, означає одне: вихід за межі всіх розділень, як природних, так і соціальних, що підтримують існування світу в стані дезінтеграції і фрагментарності.

Водночас, особливо останнім часом, деякі політичні лідери відіграють фактично і деструктивну роль, коли намагаються, а то й взагалі вносять у церковне життя політичні, ідеологічні, національні протиріччя, що нерідко спричиняє навіть певну руйнацію суспільного конфесійного миру в Україні. В окремих випадках маємо реальний конфлікт, протистояння між релігійними громадами.

У сучасних умовах церква на шляху до модернізації, максимальної демократизації життя покликана бути не лише духовним лідером, флагманом культурних і соціальних змін, а й дбати про максимальне зменшення тиску на людину демагогії, політичної маніпуляції, корупції, ідеологізації та політизації. Тобто велике значення має вміння релігійних громад трансформувати самих себе. В Україні останнім часом на цьому все більше наголошують митрополит Олександр (Драбинко), архімандрит Кирило (Говорун), протоієрей Георгій Коваленко, А. Колодний, М. Маринович, М. Черенков, Ю. Чорноморець, В. Єленський, М. Стрельбицький, Л. Филипович та ін.

Не меншої уваги заслуговує питання про методологію соціальної роботи церкви у контексті процесів державотворення. Проблема методології та розроблення реальних ефективних моделей взаємодії держави та церкви у процесах державотворення виходить сьогодні на перший план не випадково. Підручників з державного управління, методичних посібників із соціальної роботи дослідниками накопичено більш ніж достатньо. Вони широко відомі вченим, спеціалістам у державному управлінні, педагогам та священнослужителям. Але наявність підручників, статей та духовних церковних бесід про милосердя сама собою ще не дає вирішення проблем соціального буття людини. В цій величезній кількості книг та матеріалів треба ще вміти орієнтуватися та робити правильні висновки. Їх треба впорядкувати та обробити на рівні державного управлінського та комунікативного аналізу.

Зрозуміло, що проблеми державотворення є особливо актуальними в теперішній час не лише в науці, але й на церковній парафії, коли кожен день віруюча людина стикається з політичними

маніпуляціями, гібридною війною, жахливими наслідками війни. Вочевидь, що безробіття, інфляція, що стрімко зростають, проблеми із здоров'ям та соціально-політичні вибухи в українському суспільстві актуалізують соціальне служіння церкви у процесах державотворення.

Державницький підхід та науковий аналіз сутності соціального служіння Православної Церкви в Україні передбачає таке теоретичне розмаїття в дослідженні життєво важливих проблем сучасного соціуму, яке з невідворотністю будеться на міждисциплінарному синтезі державно-управлінського, богословського, філософського, соціологічного, психологічного, антропологічного, медичного підходів до соціальної роботи і соціальної політики держави і церкви.

Наголосимо, що організація соціальної роботи церкви будеться на системі духовних цінностей, ієрархії, мотивації, взаємодії, відповідальності та обов'язку. Йдеться про цілеспрямований розвиток соціальної роботи на парафії. Це передусім удосконалення парафіяльного життя, його духовного, матеріального та соціального боків. Комплексний підхід до соціальної роботи передбачає врахування духовно-моральних, організаційно-економічних, соціально-психологічних, педагогічних, правових, технологічних та інших аспектів у їхніх сукупності та взаємозв'язку при визначальній ролі соціально-економічних факторів у житті суспільства.

Для всебічної та ефективної соціальної роботи на парафії, а також для постійного вдосконалення парафіяльного життя священику необхідно досить глибоко розбиратися в особливостях організації соціальної роботи, психології людини та володіти навичками соціального педагога. В умовах бурного розвитку інформаційних технологій, суперечливих процесів глобалізації, інтеграції соціальної місії Церкви в житті сучасного суспільства на формування організаційних структур соціальної роботи церковної парафії все більше починають впливати нові умови та фактори, пов'язані з реальною необхідністю засвоєння теорії та практики соціальної роботи, прийнятих у високорозвинених країнах світу. Життєво необхідним є інтегральний перехід до докорінної перебудови та перегляду старих методів соціальної роботи з урахуванням новітніх технологічних досягнень та наукових праць як вітчизняних, так і західних світських спеціалістів у галузі соціальної інженерії суспільства.

На нашу думку, християнський пастир має вдумливо з позицій соціальної думки церкви ставитися до навколишньої дійсності та бачити справжні проблеми сучасної людини. Священик має вміти ставити перед самим собою нерозв'язні богословські та соціальні питання. Пастир, щоб зрозуміти своїх парафіян, людей різних поглядів та переконань, ставить собі питання, які можуть виникнути в світі державного управління, політики, бізнесу, журналістики або в потворному світі соціального дна, тотальної патології та цинізму.

З точки зору християнської теології, не існує онтологічного дуалізму церкви та суспільства, небесного та земного. Дуалізм стосується сфери духовного вибору людини. Церква через богослужіння, таїнства та своє богословське вчення освячує, стверджує та підносить усі процеси людської життєдіяльності. Зауважимо, що пастирська психологія не визнає лукавства, подвійних стандартів та двоєдушності. Християнська етика говорить про те, що до людей слід ставитися так, як до самого себе. Заповіді Бога говорять: «Люби свого ближнього, як самого себе» (Мф. 22: 38–39). Цю заповідь, яка визначає соціальну роботу церкви, не замінить жодна технологія та методика соціального служіння.

Згідно із соціальною етикою християнства ближнім вважається той, хто наразі перебуває поряд, передусім ті люди, які потребують нашої допомоги. Вибудовуючи соціальну роботу на церковній парафії, необхідно уважно ставитися не лише до своїх парафіян, але й до своїх меценатів, партнерів у проектах милосердя, соціальних працівників, педагогів та молоді. Як би це не виглядало наївно та банально, але лише на любові, взаємній повазі та відповідальності вибудовується соціальна робота церковної парафії. Цей самий принцип лежить в основі благодійності та багатогранних проектів християнського соціального служіння. Особливо важливо священику нагадувати про це меценатам, благодійникам та підприємцям, які успішно ведуть свій бізнес та підприємницьку діяльність. Православному християнину ніколи не можна забувати, що діловий успіх у його професійній діяльності та супутній із ним матеріальний прибуток подаються за працю Всемогутнім Богом та що поряд є люди, яким потрібно допомогти, тим самим подякувавши Богові за Його милість до роду людського та кожного з нас.

Важливо наголосити, що в умовах викликів сучасного світу та процесів глобалізації, теоретичних орієнтирів вивчення соціальної роботи задає зарубіжний досвід, оскільки світова інфраструктура соціальної роботи має тенденцію до розвитку в єдиному інформаційному і пізнавальному просторі. Нинішньому етапу її становлення властиве активне використання готових соціологічних, філософських, методологічних форм, вироблених іншими країнами. Враховуючи специфіку становлення та розвитку соціальної роботи на церковній парафії у світовому Православ'ї, можна цілком запозичити і для Православної Церкви в Україні певні міжнародні розробки.

До речі, маємо також усвідомити, що соціальна робота Православної Церкви в Україні має базуватися і на засадах національних традицій, і тому запозичені методики соціального служіння мають адаптуватися до українського контексту, на що мусять звертати увагу і священнослужителі, і викладачі з соціальної роботи, і волонтери. В Україні, яка має давні християнські традиції допомоги ближньому, милосердя, благодійності, соціального служіння монастирів та церковних парафій, триває становлення соціальної роботи як фаху, науки та навчальної дисципліни, відбувається адаптація зарубіжних методик до українських умов.

У цілому можна констатувати, що православне духовництво проявляє себе в багатьох сферах громадського життя України. Однак величезні масштаби соціальних негараздів, соціальні струси, політичні безладдя, глобальні кризи суспільства ставлять перед усією церквою питання організації та розвитку стабільної фінансової бази на церковному рівні, яка істотно б вирішувала низку величезних проблем та створювала умови розгортання цілої потужної сітки благодійності. Осмислюючи внутрішні соціальні й гуманітарні функції держави, варто зазначити, що церква виконуючи свою священну місію соціального служіння, може ефективно взаємодіяти з державою у таких напрямках, як: створення державної системи соціального забезпечення; розвиток системи охорони здоров'я; соціальний захист та підтримка; соціальне партнерство у соціальній роботі; регулювання соціальних відносин у сфері зайнятості населення; розвиток освіти; здійснення інноваційної науково-технологічної політики; розвиток культури; розвиток молодіжної політики, спорту, фізкультури та туризму.

Висновки. Підбиваючи підсумок вивчення та осмислення особливостей соціального служіння церкви у контексті державотворення, зазначимо.

Проблеми взаємовідносин держави та церкви на сучасному етапі демократичного розвитку України є важливим предметом вивчення державним управлінням. Вони обумовлюють міждисциплінарні теоретичні, практичні зв'язки та взаємовпливи, передусім на стику державного управління, соціальної роботи, соціальної політики та християнської теології. Сьогодні український народ переживає глибоку духовну, соціальну й політичну кризу, вихід з якої можливий лише шляхом духовної консолідації суспільства за допомогою звернення до релігійних цінностей буття. Без чіткого визначення духовних векторів розвитку української держави як цивілізаційного проекту наш народ не має перспектив стабільного розвитку на шляху модернізації [11]. Отже, щоб забезпечити стабільний розвиток держави, зберегти духовність, соборність, рівновагу, взаємоповагу різних релігійних організацій, толерантність, стійкість до викликів глобалізації та стабільність життя українського народу, а також його здатність до розвитку та прогресу, потрібно всебічно розвивати конструктивний діалог держави та церкви у сфері соціальної роботи та соціальної політики.

Соціальне вчення християнства, політична теологія, як наукові богословські дисципліни, вже давно є інституціональними в США, Європі, оскільки релігія накопичила значний науковий потенціал і має великі можливості щодо інтелектуального забезпечення формування успішних сучасних держав глобального світу. [6; 9]. Соціальне служіння церкви — це практична діяльність багатьох релігійних громад. І саме сьогодні церковні науковці та світські учені звертають увагу на ключову роль цього служіння в суспільстві та державі. Соціальна робота церкви, її проповідь, духовна робота з людьми, богослужіння, всебічна наукова діяльність християнських теологів, духовенства забезпечують самозбереження, існування та розвиток держави та усього українського суспільства. Наголосимо, що успішність держави, її модернізація, розвиток, стабільність значною мірою залежить від ефективності моделі взаємодії держави, релігійних організацій та громадянського суспільства. Таким чином, церква постійно значну увагу у своєму соціальному вченні відводить осмисленню становлення української державності, особливостей національної моделі державного управління та державному управлінню як науці.

Список використаних джерел.

1. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми: Моногр. / Кол. авт.; За ред. д-ра філос. н., професора В. М. Князева. — К.: Вид-во НАДУ. — Міленіум, 2003. — 320 с.
2. Деркач А. Л. Государственно-церковные отношения. — К.: Издательский отдел УПЦ, 2009. — 320 с.
3. Єленський Віктор. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця XX — початку XXI століття. — Львів: Український Католицький університет, 2013. — 504 с.
4. Інституційні процеси конфесійного життя світу й України. Колективна монографія. За редакцією професора А. Колодного. — К.: УАР, 2015. — 384 с.
5. Інформація про ВРЦіРО // Інтернет-портал «Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій» [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/council/info>.
6. Кирило (Говорун), архім. Українська публічна теологія. — К.: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, Дух і Літера, 2017. — 144 с.
7. Козаков В. М. Державно-громадянська комунікація: шлях від кризи до взаємодії: монографія / [В. М. Козаков, О. В. Рашковська, В. А. Ребало, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай]. — Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. — 288 с.
8. Майдан і Церква. Хроніка подій та експерта оцінка / Українська асоціація релігієзнавців / За загальною редакцією д. філос. н. Филипович Л. О. і канд. філос. н. Горкуші О. В. — К.: Самміт-Книга, 2014. — 656 с.
9. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цим- бала. — К.: Ніка-Центр, 2013. — 344 с.
10. Мартишин Діонісій, прот. Зустріч із Живим Богом: духовні бесіди на православні свята / Д. Мартишин. — К.: Духовно-просвітницький Центр імені Святих Апостолів, 2013. — 104 с.
11. Мартишин Діонісій, прот. Пошуки духовного вектора суспільного розвитку пострадянських країн: постановка проблеми // Православ'я — цивілізаційний стрижень слов'янського світу: Зб. наук. праць /

References.

1. Kniaziev, V. M. and others (2003), *Derzhavne upravlinnia: filosofski, svitohliadni ta metodolohichni problemy* [Public administration: philosophical, ideological and methodological problems], Vyd-vo NADU, Milenium, Kyiv, Ukraine, p. 320.
2. Derkach, A. L. (2009), *Gosudarstvenno-cerkovnye otnosheniia* [State-church relations], Izdatel'skij otdel UPC, Kyiv, Ukraine, p. 320.
3. Yelenskyi, Viktor (2013), *Velyke povnennia: relihiia u hlobalnii politytsi ta mizhnarodnykh vidnosynakh kintsia XX — pochatku XXI stolittia* [Great return: religion in global politics and international relations late XX - early XXI century], Ukrainnyi Katolytskyi universytet, Lviv, Ukraine, p.504.
4. Kolodnyi, A. and others (2015), *Instytutsiini protsesy konfesiinoho zhyttia svitu y Ukrainy* [Institutional processes of confessional life of the world and Ukraine], UAR, Kyiv, Ukraine, p. 384.
5. Information about the AUCCIRO 2016, [Online], available at: <http://vrciro.org.ua/ua/council/info>.
6. Kyrylo (Hovorun), archimandrite. (2017). *Ukrainska publiczna teolohiia* [Ukrainian Public Theology]. Kyiv: Vidkrytyi Pravoslavnyi Universytet Sviatoi Sofii-Premudrosti, Duh i Litera [in Ukrainian].
7. Kozakov, V. M., Rashkovska, O. V., Rebkalo, V. A., Romanenko, Ye. O., Chaplai, I. V. (2017). *Derzhavno-hromadianska komunikatsiia: shliakh vid kryzy do vzaïemodii* [State and civil communication: the path from crisis to interaction]. Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal» [in Ukrainian].
8. Fylypovych, L. O. and Horkusha, O. V. (2014), *Maidan i Tserkva. Khronika podii ta eksperta otsinka* [Maidan and the Church. Chronicle of events and expert assessment], Ukrainska asotsiatsiia relihiieznavtsiv, Sammit-Knyha, Kyiv, Ukraine, p. 656.
9. Mak-Hrat A. (2013), *Intelektualni vytoky yevropeiskoi Reformatsii* [Intellectual Origins of the European Reformation], NikaTsentr, Kyiv, Ukraine, p. 344.
10. Martysyn Dionisii, protoiereus. (2013). *Zustrich iz Zhyvym Bohom: dukhovni besidy na pravoslavni sviata* [Meeting with the Living God: Spiritual Conversations on Orthodox Feasts]. Kyiv: Dukhovno-prosvitnytskyi Tsentr imeni Sviatykh Apostoliv [in Ukrainian].
11. Martysyn Dionisii, (2016), "Dialogue of the Ukrainian Orthodox Church and the Ukrainian State in the social thought of His Beatitude Metropolitan Volodymyr (Sabodan)", *Materialy nauk.-prak. konf., m. Kyiv, MAUP, 19 trav. 2016 r.* [Materials of the Scientific Conference, Kyiv, MAUP, May 19. 2016], *Ukrainska derzhava i Tserkva: filosofski, teolohichni ta praktychni aspekty spivpratsi v interesakh liudyny* [Ukrainian State and Church: Philosophical, Theological and Practical Aspects of Cooperation in the Human Interest], DP «Vyd. dim «Personal», Kyiv, Ukraine, pp. 53 — 63.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2018 р.